2. Koval O.P. Prospects for the introduction of a compulsory accumulative pension system in Ukraine: Impact on Economic Security: Monograph / O.P. Koval. - K. : NISS, 2012. - 240 p.

3. Law of Ukraine «On non-state pension provision» Adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine from 09.07.2003 № 1057 – IV [Electronic resource]. Access mode: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1057-15

4. Medinskaya T.V., Bodnaruk I.L. Non-state pension insurance in Ukraine: state, development prospects and features of taxation // Financial and credit activity: problems of theory and practice: a collection of scientific works - No. 2 (13). - Kharkiv: KhIBS Publishers UBS NBU, 2012. - P. 310-318.

5. Melnichuk V. Reform, which will provide a decent pension // Uriadovy Courier. - 2009. - No. 133. - July 25 - P. 5

6. On compulsory state pension insurance: Law of Ukraine dated July 9 2003, No. 1058-IV with amendments. - [Electronic resource]. - Access mode: http://zakon1.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi.

7. Results of the development of the system of non-state pension provision as of June 30, 2017. - [Electronic resource]. - Access mode: https://nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_II_kv%202017.pdf

8. Since 2019, a cumulative pension system is in place. - [Electronic resource]. - Access mode: https://buhgalter.com.ua/news/soctsialniy-zahist/z-2019-roku-zaprovadzhuyetsya-nakopichuvalna-pensiyna-sistema/

9. Stozok L. Directions of improvement of the system of state pension insurance in Ukraine: [consideration of the main directions of further improvement of the system of state pension insurance in Ukraine] // Ukraine: aspects of labor. - 2006. - No. 1. - P. 13-18.

10. The modern pension system of Ukraine. - [Electronic resource]. - Access mode: https: //pensia.ua/ru/baza-znan/pensiyna-enciklopedia/item/699-suchasna-pensiina-systema-ukrainy

11. What surprises did Ukrainian pension reform prepare for - [Electronic resource]. - Access mode: https://ukr.media/politics/325416/

12. Zelenko V.A. Modern pension systems of post-Soviet countries and experience of Ukraine: [pension systems of the countries of the CIS and Ukraine] // Actual problems of the economy. - 2008. - No. 8. - P. 159-166.

ДАНІ ПРО АВТОРА
Матвієнко Ірина Леонідівна,викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»,
вул. Набережна 16, кв. 2, м. Переяслав-Хмельницький, 08404, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ
Матвиенко Ирина Леонидовна, преподаватель кафедры финансов, банковского дела и страхования,
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»,
ул. Набережная 16, кв. 2, г. Переяслав-Хмельницкий, 08404, Украина

DATA ABOUT THE AUTHOR
Matviyenko Iryna, teacher at the Department of finance, banking and insurance,
Pereyaslav-Khmelnitsky state pedagogical University named by Hryhory Skovoroda,
Str. Naberegna 16/2, Pereyaslav-Khmelnitsky, 08401, Ukraine

УДК 336.22(477) DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00005

СУЧАСНИЙ МЕХАНІЗМ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Нікітішин А.О.

Предметом дослідження *є теоретичні та прикладні засади податкового регулювання соціальної складової розвитку суспільства.*

Метою дослідження *є розкриття вітчизняного механізму податкового регулювання та напрямів його впливу на соціальний розвиток суспільства.*

Методи дослідження. *У науковій статті застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. При розкритті вітчизняного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства використані наступні методи: системний, структурний, групування, аналізу та синтезу.*

Результат роботи: *розкритий вітчизняний механізм податкового регулювання, що надало можливість виділити пріоритетні соціальні сфери, податкове стимулювання яких сприятиме соціальному розвитку суспільства. Встановлено, що системно використовуючи вітчизняні механізми податкового регулювання, які реалізовують соціальний зміст оподаткування, є можливість забезпечувати фінансування, стимулювання, обмеження (стримування), підтримку, регулювання розвитку різних соціальних сфер. Визначено найбільш дієві та широко застосовувані вітчизняні локальні інструменти податкового регулювання. Ідентифіковано найтиповіші сучасні елементи податкового регулювання соціального розвитку суспільства.*

© Нікітішин А.О., 2017

Галузь застосування результатів: *організація та проведення наукових досліджень у сфері державних фінансів, формування ефективної податкової системи України.*

Висновок. *Визначено, щодо пріоритетних соціальних сфер, податкове стимулювання яких сприятиме соціальному розвитку суспільства, належить: освіта, наука, охорона здоров'я, культура і мистецтво, фізична культура і спорт, соціальне забезпечення. До найбільш дієвих та широко застосовуваних вітчизняних локальних інструментів податкового регулювання відносяться: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, єдиний податок та податок на майно. В інших податках та зборах потенціал регулювання соціальної складової суспільного розвитку є менш вираженим. Найтиповішими сучасними елементами податкового регулювання соціального розвитку суспільства є: платник податку, ставка податку, податкова соціальна пільга, не включення до оподатковуваного доходу об'єкта оподаткування, податкова знижка, звільнення від оподаткування, об'єкт оподаткування, пільга із сплати податку, зменшення бази оподаткування, коригуючий коефіцієнт.*

Ключові слова: *податок, оподаткування, податкові інструменти, податкове регулювання, податкова політика, соціальний розвиток, суспільство.*

СОВРЕМЕННЫЙ МЕХАНИЗМ НАЛОГОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Никитишин А.А.

Предметом исследования *являются теоретические и прикладные основы налогового регулирования социальной составляющей развития общества.*

Целью исследования *является раскрытие отечественного механизма налогового регулирования и направлений его воздействия на социальное развитие общества.*

Методы исследования. *В научной статье применена совокупность методов и подходов, что позволило реализовать концептуальное единство исследования. При раскрытии отечественного механизма налогового регулирования социального развития общества использованы следующие методы: системный, структурный, группировки, анализа и синтеза.*

Результат работы: *раскрыт отечественный механизм налогового регулирования, что позволило выделить приоритетные социальные сферы, налоговое стимулирование которых будет способствовать социальному развитию общества. Установлено, что системно используя отечественные механизмы налогового регулирования, реализующих социальный смысл налогообложения, есть возможность обеспечивать финансирование, стимулирование, ограничение (сдерживание), поддержку, регулирования развития разных социальных сфер. Определены наиболее эффективные и широко применяемые отечественные локальные инструменты налогового регулирования. Идентифицировано типичные современные элементы налогового регулирования социального развития общества.*

Область применения результатов: *организация и проведение научных исследований в сфере государственных финансов, формирование эффективной налоговой системы Украины.*

Вывод. *Определено, что к приоритетным социальным сферам, налоговое стимулирование которых будет способствовать социальному развитию общества, относятся: образование, наука, здравоохранение, культура и искусство, физическая культура и спорт, социальное обеспечение. К наиболее действенным и широко применяемым отечественным локальным инструментам налогового регулирования относятся: налог на доходы физических лиц, налог на прибыль предприятий, налог на добавленную стоимость, акцизный налог, экологический налог, рентная плата, единый налог и налог на имущество. В других налогах и сборах потенциал регулирования социальной составляющей общественного развития является менее выраженным. Наиболее типичными современными элементами налогового регулирования социального развития общества являются: плательщик налога, ставка налога, налоговая социальная льгота, не включение в налогооблагаемый доход объекта налогообложения, налоговая скидка, освобождение от налогообложения, объект налогообложения, льгота по уплате налога, уменьшение базы налогообложения, корректирующий коэффициент.*

Ключевые слова: *налог, налогообложения, налоговые инструменты, налоговое регулирование, налоговая политика, социальное развитие, общество.*

MODERN MECHANISM OF SOCIAL DEVELOPMENT TAX REGULATION

Nikitishin A.O.

The subject of the study *is theoretical and practical principles of tax regulation of the social component of the society's development.*

The study objective *is to reveal domestic mechanism of tax regulation and aspects of its influence on social development of the society.*

Study methods*. A set of methods and approaches that allowed implementing the conceptual integrity of the research was used in the scientific article. The following methods were used for elaborating on the domestic mechanism of social development tax regulation: systemic, structural, grouping, analysis and synthesis.*

***Study outcome**: elaborated domestic mechanism of tax regulation, which has made it possible to prioritize social spheres, to cover tax incentives which would promote social development of the society. It has been established that systematic use of domestic tax regulation mechanisms that reflect the social content of taxation enables providing finance, stimulation, restriction (curbing), support, and regulation of development of various social spheres. The most effective and widely used domestic local tax regulation instruments were determined. The most typical modern elements of tax regulation of social development were identified.*

***The sphere of results application**: organization and conducting the scientific researches in the field of public finances, formation of effective tax system in Ukraine.*

***Conclusion**. It was determined, that the priority social spheres, giving tax incentives to which would promote social development, include: education, science, health care, culture and art, physical culture and sports, social security. The most effective and widely used domestic local tax instruments include: personal income tax, corporate income tax, value added tax, excise tax, environmental tax, rent, single tax, and property tax. Other taxes and duties have less pronounced potential for regulation of the social component of social development. The most typical modern elements of tax regulation of social development of the society are: tax payer, tax rate, tax social privilege, non-inclusion of a taxation object in taxable income, tax discount, tax exemption, tax object, relief for tax payment, tax base reduction, and adjusting factor.*

***Key words**: tax, taxation, tax instruments, tax regulation, tax policy, social development, society.*

Постановка проблеми. Запровадження в Україні європейських стандартів життя та перетворення її на провідну країну світу вимагає обов'язкового використання регулюючого потенціалу оподаткування для забезпечення соціального розвитку суспільства.

Сучасна податкова система глибоко інтегрована у державні механізми досягнення багатьох соціально-економічних цілей на шляху розвитку суспільства. Ігнорування соціального регулюючого потенціалу оподаткування ускладнює побудову демократичного суспільства, знижує ефективність соціально-економічних реформ, підриває довіру до інституту оподаткування з боку платників податків. Уряди багатьох країн світу роблять системні помилки, фрагментарно застосовуючи потужний регулюючий потенціал сучасного оподаткування, не звертаючи уваги на його соціальний зміст. Зважаючи на зазначене, теоретичної та практичної актуальності набувають питання розкриття сучасного механізму податкового регулювання, обґрунтування напрямів його використання в процесі забезпечення соціального розвитку суспільства.

Аналіз останніх наукових досліджень. Протягом XX ст. податки починають активно використовуватися, як важливий інструмент в реалізації соціальної політики держави. Серед вітчизняних вчених-економістів дослідників даного питання виділимо таких авторів як: Ю. Іванов, О. Тищенко, О. Грачов [1], Т. Калінеску, І. Пономарьова. С. Альошкін [2].

Податки здебільшого досліджують, як вагомий фіскальний інструмент, залишаючи поза увагою їх регулюючий потенціал впливу на соціальні процеси в суспільстві, що зумовлює остаточну не вирішеність досліджуваного питання.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади податкового регулювання соціальної складової розвитку суспільства.

Метою дослідження є розкриття вітчизняного механізму податкового регулювання та напрямів його впливу на соціальний розвиток суспільства.

Методи дослідження. У науковій статті застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. При розкритті вітчизняного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства використані наступні методи: системний, структурний, групування, аналізу та синтезу.

Результати дослідження. Останнім часом суттєво зросло значення соціальної функції податкової системи у процесі вирішення пріоритетних завдань розвитку суспільства. Все частіше стратегія реалізації фінансових реформ передбачає проведення «соціально-орієнтованої» податкової політики. Підтвердженням зазначеному є політика найуспішнішої країни світу США. Наведемо аналіз результатів та перспектив використання сучасних механізмів податкового регулювання соціального розвитку суспільства на початку XXI ст. в цій країні.

Значну увагу до соціальної складової податкових реформ було приділено адміністрацією Дж. Буша-молодшого при підготовці і прийнятті Закону 2001 р. «Про економічне зростання і зниження податків», яким було передбачено скорочення податків на 1,35 трлн. долл. за 11 років. Реалізація положень зазначеного законодавчого акту дозволила звільнити від оподаткування податком на доходи фізичних осіб 27,3% платників з доходами, що були приблизно на рівні «межі бідності». Зазначене мало додатковий ефект у вигляді підвищення платоспроможного попиту населення, збільшення інвестицій і грошових доходів.

Активні заходи в податковій політиці за час президентства Б.Обами сприяли покращенню добробуту американців, в тому числі за рахунок введення нових податкових пільг: податкового кредиту на зароблений дохід та податкового кредиту на дитину. За рахунок цього 9,3 млн. американців вже більше не перебували за межею бідності, в тому числі 4,9 млн. дітей, так як доходи таких сімей збільшилися в середньому на 2407 доларів.

Стосовно податкових ініціатив діючого президента США Д.Трампа відмітимо наступні їх положення соціального характеру: зниження граничних прогресивних ставок податку на доходи фізичних осіб на користь середнього класу; забезпечення справедливого оподаткування доходів громадян які отримують

надвисокі доходи; встановлення нульових ставок податку на доходи фізичних осіб для малозабезпечених; відміна альтернативного мінімального податку, як неефективного фінансового інструменту оподаткування багатих платників; створення сприятливих умов для податкового стимулювання зростання сектору малого підприємництва; відміну податку на майно, яке передається у порядку спадкування [3].

Серед сучасних інструментів податкового регулювання соціальних відносин, які досить широко і успішно використовуються в розвинених країнах світу, можемо виділити наступні:

1. Особисті і залежні від сімейного статусу, наявності дітей, утриманців, їх кількості податкові пільги. Уряд, реалізовуючи податкову політику, враховує що платники які мають дітей мають більші витрати. Батьки, маючи право на власні податкові знижки, можуть претендувати на податковий кредит на дітей, освітні податкові пільги. Платник податків може зменшувати об'єкт оподаткування на певні медичні витрати, на особисте лікування, лікування дитини або родича.

2. Стандартні відрахування з оподатковуваного доходу. Іноді податкове законодавство деяких країн, наприклад США, дозволяє застосовувати до оподатковуваного доходу стандартне відрахування. В деяких випадках сума такого відрахування може дорівнювати рівню бідності, проте, враховуючи дефіцити фінансових ресурсів, вона є значно нижчою від такого рівня. Метою таких відрахувань є збереження доходів бідних верств населення - платників податків, які, як правило, несуть найбільше податкове навантаження. Стандартне відрахування є чітко визначеною сумою, яка щорічно коригується, із урахуванням інфляції, та може бути основним чи додатковим.

3. Деталізовані відрахування. Певні особисті витрати платника податків можуть бути включенні до деталізованих відрахувань. До таких особистих витрат можуть бути віднесені: відсотки за іпотечним кредитом по нерухомості, яке є основним місцем проживання; відсотки за кредитом під заставу нерухомості; певні кваліфіковані медичні та стоматологічні витрати; благодійні внески зроблені на користь благодійних, релігійних, освітніх та інших організацій; деякі сплачені податки (державні та місцеві прибуткові податки або загальні податки з продажів, податки, що сплачуються на нові транспортні засоби, особисте майно, або податок на майно, сплачений у США чи іншій державі; втрати в наслідок крадіжок; витрати на волонтерську роботу.

Пільгові елементи податкового регулювання дозволяють платникам податків фінансувати (додатково до урядової підтримки) і таким чином розвивати соціальні послуги, які затребувані суспільством (освіта, медицина, спорт, культура тощо).

4. Різні та пов'язанні з роботою відрахування. Вони надають змогу платникам податків віднімати від оподатковуваного доходу витрати на: робочий одяг (в деяких випадках на комп'ютер, стільниковий телефон); пошук нової роботи; підготовку податкових декларацій.

Уряд, використовуючи механізми податкового регулювання, які реалізовують соціальний зміст оподаткування, може впливати на соціальний розвиток суспільства. Вітчизняна податкова політика має значний перелік інструментарію регулювання соціальних процесів в країні (Табл. 1).

Таблиця 1. Податок на доходи фізичних осіб як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Ставка податку	0% - застосовується до: вартості власності, що успадковується або приймається у дарунок членами сім'ї спадкодавця або дарувальника 1-го ступеня споріднення; особою, яка є інвалідом 1 групи або має статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; дитиною-інвалідом; грошових заощаджень, поміщених (до 02.01.1992р.) в установи Ощадбанку СРСР та Держстраху СРСР.
Податкова соціальна пільга	Зменшення суми загального місячного оподатковуваного доходу, отримуваного від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги (100%;150%; 200%).
Не включення до оподатковуваного доходу	Сума державної та соціальної матеріальної допомоги, субсидій або дотацій, компенсацій, винагород і страхових виплат; сума відшкодування розміру шкоди внаслідок Чорнобильської катастрофи; сума внесків на обов'язкове страхування; вартість безоплатного лікувально-профілактичного харчування, а також спеціального одягу, взуття та інших засобів індивідуального захисту; аліменти; допомога на лікування та медичне обслуговування; вартість безоплатно наданих вугілля та вугільних або торф'яних брикетів; сума, сплачена на користь навчальних закладів за здобуття освіти, за підготовку чи перепідготовку; допомога на поховання; вартість майна і сума грошової допомоги дітям-сиротам чи дітям, позбавленим батьківського піклування; доходи від продажу власної сільськогосподарської продукції; стипендії; страхові виплати, страхові відшкодування; сума, отримана за здавання крові, грудного жіночого молока, інших видів донорства; вартість житла, яке передається з державної або комунальної власності; вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, реабілітацію; сума витрат роботодавця у зв'язку з підвищенням кваліфікації (перепідготовкою); вартість дарунків; благодійної допомоги; сума коштів у зв'язку із здійсненням заходів щодо енергоефективності та енергозбереження.

Податкова знижка	Частину суми процентів, сплачених за користування іпотечним житловим кредитом; суму коштів або вартість майна, перерахованих (переданих) у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям; суму коштів, сплачених на користь вітчизняних навчальних закладів для компенсації вартості здобуття освіти; суму коштів, сплачених на користь закладів охорони здоров'я для компенсації вартості платних послуг з лікування; суму витрат на сплату страхових платежів та пенсійних внесків; суму витрат на оплату допоміжних репродуктивних технологій; оплату вартості державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини; суму коштів, сплачених у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива; суми витрат на сплату видатків на будівництво (придбання) доступного житла, на погашення пільгового іпотечного житлового кредиту та процентів.

Джерело: складено автором на основі [4].

Значний вплив на соціальну складову податкової політики країни має податок на доходи фізичних осіб. Він має вбудовані механізми та інструменти які регулюють оподаткування доходів, що успадковуються чи даруються, враховуючи при цьому ступінь родинного зв'язку, соціально незахищений статус їх набувачів, зокрема нульову ставку оподаткування. Важливе соціальне значення для платників даного податку має податкова соціальна пільга, яка дозволяє зменшувати податкове навантаження на платників з невеликими доходами, сім'ї з дітьми, соціально незахищених отримувачів доходів (одинокі матері (батьки), постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, учнів, студентів, інвалідів I або II групи, учасників бойових дій, Героїв України, колишніх в'язнів концтаборів, гетто та інших.

Маючи на меті забезпечення виконання податком соціальної функції, не включаються до оподатковуваного доходу наступні важливі доходи «соціального» характеру: державна та соціальна матеріальна допомога, субсидії, аліменти, допомога на лікування та медичне обслуговування, допомога на поховання, стипендії, благодійна допомога та інші. А надаючи право отримати фізичним особам податкову знижку, держава підтримує забезпечення житлом, здобуття освіти, пенсійне забезпечення, благодійність, охорону здоров'я та навколишнього природного середовища.

Важливим та дієвим у соціальному розвитку суспільства є сучасний механізм оподаткування прибутку підприємств (Табл. 2).

Таблиця 2. Податок на прибуток підприємств як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Платники податку	Не є платниками податку неприбуткові підприємства, установи та організації.
Ставка податку	Ставки податку на дохід від страхової діяльності юридичних осіб - резидентів**:** 3% за договорами страхування; 0% за договорами з довгострокового страхування життя, добровільного медичного страхування та страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорів страхування додаткової пенсії.
Звільнення від оподаткування	Прибуток підприємств та організацій, які засновані громадськими організаціями інвалідів і є їх повною власністю; прибуток Чорнобильської АЕС, якщо такі кошти використовуються на фінансування робіт з підготовки до зняття і зняття Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему; прибуток підприємств, отриманий за рахунок міжнародної технічної допомоги або за рахунок коштів, які передбачаються в державному бюджеті як внесок України до Чорнобильського фонду «Укриття».

Джерело: складено автором на основі [4].

Вітчизняне законодавство виключає із складу платників податку на прибуток неприбуткові підприємства, установи та організації – це бюджетні установи та громадські об'єднання, творчі та професійні спілки, релігійні організації, благодійні організації тощо. Як правило, діяльність такої категорія платників пов'язана із наданням суспільно необхідних послуг соціального характеру: просвітного характеру, наукових, благодійних, культурних та інших. Також, норми Податкового кодексу України звільняють від оподаткування прибутки підприємств та організацій, які засновані громадськими організаціями інвалідів і є їх повною власністю та прибутки, які спрямовуються на підготовку до зняття і зняття Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

Малий бізнес та сільськогосподарські товаровиробники, враховуючи значну кількість їх представників та істотне соціальне значення, теж не залишилися поза механізмом податкового регулювання соціального розвитку суспільства (Табл. 3).

Таблиця 3. Єдиний податок як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Ставка податку	- для 1 групи - у межах до 10% від розміру прожиткового мінімуму (працездатної особи);
	- для 2 групи - у межах до 20% від розміру мінімальної заробітної плати;
	- для 3 групи 3% доходу - у разі сплати ПДВ, або 5% - у разі включення ПДВ до складу єдиного податку;
	- для 4 групи розмір загальних ставок податку з 1 гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та становить (у % бази оподаткування): для ріллі, сіножатей і пасовищ - 0,95, для багаторічних насаджень - 0,57, для земель водного фонду - 2,43, для сільськогосподарських угідь, що перебувають в умовах закритого ґрунту - 6,33.

Джерело: складено автором на основі [4].

З огляду на значну кількість операцій платників податків, що підпадають під об’єкт оподаткування, надзвичайно дієвим та масштабним локальним інструментом податкового регулювання є податок на додану вартість (Табл. 4).

Таблиця 4. Податок на додану вартість як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Ставка податку	7% по операціях з лікарськими засобами, а також медичними виробами.
Не включення до об’єкту оподаткування	Надання послуг із страхування, співстрахування або перестрахування; надання послуг із загальнообов'язкового державного соціального страхування, недержавного пенсійного забезпечення; виплат у грошовій формі заробітної плати, а також пенсій, стипендій, субсидій, дотацій за рахунок бюджетів або Пенсійного фонду України чи інших фондів загальнообов'язкового соціального страхування; постачання позашкільним навчальним закладом вихованцям, учням і слухачам платних послуг у сфері позашкільної освіти.
Звільнення від оподаткування операцій	Постачання продуктів дитячого харчування та товарів дитячого асортименту для немовлят; послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами, з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв та послуг з проживання учнів або студентів у гуртожитках; постачання засобів реабілітації , легкових автомобілів для інвалідів; постачання послуг із доставки пенсій, страхових виплат та грошової допомоги населенню; постачання послуг з охорони здоров'я закладами охорони здоров'я, послуг реабілітаційними установами; постачання послуг з утримання дітей у дошкільних навчально-виховних закладах, школах-інтернатах; постачання послуг з перевезення пасажирів міським пасажирським транспортом, тарифи на які регулюються; постачання релігійними організаціями культових послуг та предметів культового призначення; постачання послуг з поховання та постачання ритуальних товарів державними та комунальними службами; безоплатної приватизації житлового фонду, присадибних земельних ділянок; постачання житла (об'єктів житлового фонду), крім їх першого постачання; надання благодійної допомоги; надання послуг з реєстрації актів цивільного стану державними органами; постачання в сільській місцевості сільськогосподарськими товаровиробниками послуг з ремонту шкіл, дошкільних закладів, інтернатів, закладів охорони здоров'я; створення, постачання, просування, реставрація і розповсюдження національного культурного продукту; постачання будівельно-монтажних робіт з будівництва доступного житла та житла, що будується за державні кошти; ввезення на митну територію України: устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючого обладнання і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріалів для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії; надання телекомунікаційних послуг у частині здійснення благодійного телекомунікаційного повідомлення на благодійні цілі.

Джерело: складено автором на основі [4].

Серед найважливіших податкових інструментів досліджуваного непрямого податку виділимо ставку – 7%, за якою оподатковуються операції з лікарськими засобами, а також медичними виробами.

Вітчизняне податкове законодавство дозволяє не включати до об’єкту оподаткування ПДВ, такі важливі з соціальної точки зору послуги та операції, як страхування, співстрахування або перестрахування, загальнообов'язкового державного соціального страхування, недержавного пенсійного забезпечення, виплати заробітної плати, пенсій, стипендій, субсидій, дотацій, постачання позашкільним навчальним закладом вихованцям, учням і слухачам платних послуг у сфері позашкільної освіти.

Звільнюючи операції з постачання певних товарів і послуг від оподаткування, держава надає можливість значно зменшувати їх вартість для споживачів. Для прикладу, до таких соціально значущих товарів і послуг відносяться продукти дитячого харчування та товари дитячого асортименту для немовлят, послуги із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти, з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв, послуги з проживання учнів або студентів у гуртожитках, легкові автомобілі для інвалідів, послуги з охорони здоров'я, послуги з поховання, надання благодійної допомоги тощо.

Інший, не менш важливий непрямий податок, який є інструментом сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства – це акцизний податок (Табл. 5).

Таблиця 5. Акцизний податок як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Звільнення від оподаткування операцій	Реалізації легкових автомобілів для інвалідів, а також легкових автомобілів спеціального призначення, оплата вартості яких здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів фондів загальнообов'язкового державного страхування; ввезення на митну територію України підакцизних товарів (продукції) як міжнародної технічної допомоги; реалізації скрапленого газу на спеціалізованих аукціонах для потреб населення.
Ставка податку	Підвищенні ставки оподаткування на: продукти із вмістом спирту етилового неденатурованого та з вмістом спирту етилового 8,5% об'ємних одиниць та більше; особливо шкідливі продукти які використовуються при виготовленні підакцизних товарів (для прикладу - Тетраетилсвинець); вживанні транспортні засоби; на транспортні засоби із великим робочим об'ємом циліндрів, значною вантажопідйомністю, масою.
Об'єкти оподаткування	Спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну; пальне; автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів; електрична енергія.

Джерело: складено автором на основі [4].

Одне із завдань акцизного податку полягає у збільшенні вартості «суспільно шкідливих» товарів (спирт, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби та інші) і таким чином зменшенні обсягу їх споживання. Такі товари можуть шкодити здоров'ю та навколишньому природному середовищу. Для прикладу, в Україні теплові електростанції є великими виробниками електроенергії, а Бурштинська ТЕС у 2016р. посіла третє місце за обсягами забруднення атмосферного повітря з обсягами викидів 168 тис. тонн.

Водночас, на особливо шкідливі товари (продукти із вмістом спирту етилового неденатурованого та з вмістом спирту етилового 8,5 відсотка об'ємних одиниць та більше, вживанні транспортні засоби, на транспортні засоби із великим робочим об'ємом циліндрів тощо) встановлюються підвищенні ставки акцизного податку.

Екологічний податок, виконуючи фіскальну, контрольну та регулюючу функції, здатен впливати на соціальний розвиток суспільства. Він, належачи до податку Пігу, є фінансовим інструментом впливу на економічну діяльність, яка генерує негативні побічні наслідки для суспільства (Табл. 6).

Таблиця 6. Екологічний податок як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
Платники податку	Суб'єкти під час провадження діяльності яких здійснюються: викиди забруднюючих речовин; скиди забруднюючих речовин; розміщення відходів; утворення радіоактивних відходів; тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.
Об'єкти оподаткування	Забруднюючі речовини, які викидаються в атмосферне повітря; забруднюючі речовини, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти; відходи, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання; радіоактивні відходи, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та/або тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк; електрична енергія, вироблена експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).
Коригуючі коефіцієнти	Збільшення основних ставок оподаткування: у 1,5 рази за скиди забруднюючих речовин у ставки та озера; у 3 рази за розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів; у 3 рази якщо місце (зона) розміщення відходів в межах населеного пункту або на відстані менш як 3 км від таких меж; у 50 разів для експлуатуючих організацій ядерних установок (атомних електростанцій) для високоактивних радіоактивних відходів; у 2 рази для експлуатуючих організацій ядерних установок (атомних електростанцій) для середньоактивних та низькоактивних радіоактивних відходів.
Ставка податку	Ставки податку диференційовані в залежності від: найменування забруднюючої речовини; класу небезпечності; рівня небезпечності; орієнтовного безпечного рівня впливу речовин (сполук); гранично допустимої концентрації забруднюючих речовин; активності радіоактивних відходів.

Джерело: складено автором на основі [4].

Визначаючи на законодавчому рівні платників даного податку та об'єкти оподаткування, держава, через механізм ставок податку та коригуючі коефіцієнти, може впливати на розміри викидів і скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів тощо.

Рентна плата, поряд із фіскальною функцією, забезпечує раціональне використання природних ресурсів – корисних копалин, лісу, води (Табл. 7).

Таблиця 7. Рентна плата як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
за користування надрами для видобування корисних копалин.	
Платники податку	Суб'єкти, які набули права користування об'єктом (ділянкою) надр на підставі отриманих спеціальних дозволів.
Об'єкт оподаткування	Обсяг товарної продукції гірничого підприємства - видобутої корисної копалини (мінеральної сировини).
Не включення до об'єкту оподаткування	Обсяги мінеральних вод, що видобуті державними дитячими спеціалізованими санаторно-курортними закладами, в частині обсягів, що використовуються для лікування на їх території
Ставка податку	Диференційована в залежності від назви груп корисних копалин, що надана у користування надрами гірничому підприємству, глибини їх залягання, особливостей використання наданих прав гірничому підприємству (договір про спільну діяльність).
Коригуючі коефіцієнти	Визначаються залежно від виду корисної копалини (мінеральної сировини) та умов її видобування: від 0,01 до 2,0.
за спеціальне використання води.	
Платники податку	Водокористувачі, які використовують воду, отриману шляхом забору води з водних об'єктів (первинні водокористувачі) та/або від первинних або інших водокористувачів (вторинні водокористувачі), та використовують воду для потреб гідроенергетики, водного транспорту і рибництва.
Об'єкт оподаткування	Фактичний обсяг води, який використовують водокористувачі, з урахуванням обсягу втрат води в їх системах водопостачання.
Не включення до об'єкту оподаткування	Вода, що використовується для: задоволення питних і санітарно-гігієнічних потреб; протипожежних потреб; потреб зовнішнього благоустрою територій міст та інших населених пунктів; пилозаглушення у шахтах і кар'єрах; усунення шкідливої дії вод; потреб садівницьких та городницьких товариств; реабілітації, лікування та оздоровлення відповідними установами; гідроакумулюючих електростанцій.
Ставка податку	Диференціація ставок залежить від басейну річок, від регіону. Окремо встановлені ставки за використання води для потреб гідроенергетики, рибництва, водного транспорту, шахтної, кар'єрної та дренажної води, виробництва напоїв.
Коригуючі коефіцієнти	До основних ставок рентної плати застосовують: теплоелектростанції з прямоточною системою водопостачання - коефіцієнт 0,005; житлово-комунальні підприємства - коефіцієнт 0,3. У разі перевищення встановленого річного ліміту, використання води понад встановлений ліміт – коефіцієнт 5.
за спеціальне використання лісових ресурсів.	
Платники податку	Лісокористувачі, які здійснюють спеціальне використання лісових ресурсів на підставі спеціального дозволу (лісорубного квитка або лісового квитка) або відповідно до умов договору довгострокового тимчасового користування лісами.
Об'єкт оподаткування	Деревина, заготовлена в порядку рубок головного користування; деревина, заготовлена під час проведення заходів щодо поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей; другорядні лісові матеріали; побічні лісові користування; використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт.
Ставка податку	Диференційовані і застосовуються з урахуванням найменування лісової породи, розподілу лісів за поясами і розрядами, заготівлі деревини основних чи неосновних лісових порід, величини ділової деревини чи дров'яної (з корою).
Коригуючі коефіцієнти	При визначенні розряду відстань коригується за такими коефіцієнтами: у лісах з рівнинним рельєфом - 1,1; у лісах з горбистим рельєфом або у лісах, понад 30 % площі яких зайнято болотами - 1,25; у лісах з гірським рельєфом - 1,5.

Джерело: складено автором на основі [4].

До найбільш дієвих інструментів механізму рентного оподаткування користування надрами для видобування корисних копалин відноситься ставка, яка диференційована в залежності від назви груп корисних копалин, глибини їх залягання, особливостей використання наданих прав гірничому підприємству. Важливими є вбудовані у механізм розрахунку рентної плати коригуючі коефіцієнти, які зменшують або збільшують її розмір в залежності від виду корисної копалини (мінеральної сировини) та умов її видобування.

Вище зазначене стосується і рентної плати за спеціальне використання води та спеціальне використання лісових ресурсів.

Питання справедливості в оподаткуванні є надзвичайно актуальним і одним із найбільш дискусійним у теорії фінансової науки та практики реалізації податкової політики. Саме податок на майно покликаний забезпечити соціальну справедливість в суспільстві (Табл. 8).

У вітчизняному податковому законодавстві досить широко представлені об'єкти які підлягають оподаткуванню податком на майно – це житлова і нежитлова нерухомість, легкові автомобілі, земельні ділянки.

Майнове оподаткування зорієнтоване на залучення до сплати податків багатих членів суспільства і звільнення бідних або соціально-незахищених верств населення. Прояв соціальної функції в такому оподаткуванні реалізовується через механізми не включення певних об'єктів до оподаткування, зменшення бази оподаткування, надання пільг із сплати та звільнень від оподаткування.

Для України податок на майно є практично новим видом оподаткування, а тому існують не вирішенні проблеми у визначенні його об'єктів та бази оподаткування, налагодження дієвої системи обліку платників та об'єктів як рухомого так і нерухомого майна.

Таблиця 8. Податок на майно як інструмент сучасного механізму податкового регулювання соціального розвитку суспільства

Елементи	Законодавчі положення податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування (з урахуванням певних обмежень)
податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.	
Платники податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості.
Не включення до об'єкту оподаткування	Об'єкти житлової та нежитлової нерухомості: які перебувають у власності органів державної влади, органів місцевого самоврядування; розташовані в зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення; будівлі дитячих будинків сімейного типу; гуртожитки; житлова нерухомість непридатна для проживання; що належать дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям-інвалідам, які виховуються одинокими матерями (батьками); які перебувають у власності громадських організацій інвалідів та їх підприємств; що перебувають у власності релігійних організацій; будівлі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів; державних та комунальних дитячих санаторно-курортних закладів та закладів оздоровлення та відпочинку дітей; центрів олімпійської підготовки, шкіл вищої спортивної майстерності і т.п.; баз олімпійської та паралімпійської підготовки; які належать багатодітним і прийомним сім'ям, у яких виховується п'ять та більше дітей.
Зменшення бази оподаткування	Для квартири/квартир незалежно від їх кількості - на 60 кв. метрів; для житлового будинку/будинків незалежно від їх кількості - на 120 кв. метрів; для різних типів об'єктів житлової нерухомості - на 180 кв. метрів.
Пільги із сплати	Для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, громадських об'єднань, благодійних організацій, релігійних організацій України.
транспортний податок.	
Платники податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні власні легкові автомобілі, що є об'єктами оподаткування.
Об'єкт оподаткування	Об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати (на 1 січня податкового (звітного) року).
Ставка податку	З розрахунку на календарний рік у розмірі 25 000 гривень за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування.
плата за землю.	
Пільги із сплати	Фізичні особи: інваліди 1 і 2 групи; які виховують 3-х і більше дітей віком до 18р.; пенсіонери (за віком); ветерани війни; які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі за умови передачі їх в оренду платнику єдиного податку 4 групи. Юридичні особи: санаторно-курортні, оздоровчі заклади та реабілітаційні установи громадських організацій інвалідів; громадські організації інвалідів України, підприємства та організації, які засновані громадськими організаціями інвалідів та спілками громадських організацій інвалідів і є їх повною власністю; бази олімпійської та паралімпійської підготовки; дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади, заклади культури, науки, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури та спорту; державні та комунальні дитячі санаторно-курортні заклади та заклади оздоровлення і відпочинку; державні та комунальні центри олімпійської підготовки, школи вищої спортивної майстерності, центри фізичного здоров'я населення і т.п.
Звільнення від оподаткування	Поромні переправи, снігозахисні споруди і насадження, протилавинні та протисельові споруди, захисні насадження, шумові екрани, очисні споруди; майданчики для стоянки транспорту і відпочинку; земельні ділянки кладовищ, крематоріїв та колумбаріїв; земельні ділянки, надані для будівництва і обслуговування культових будівель, необхідних для забезпечення діяльності релігійних організацій.

Джерело: складено автором на основі [4].

Висновки. Дослідження вітчизняного механізму податкового регулювання надало можливість виділити пріоритетні соціальні сфери податкове стимулювання яких сприятиме соціальному розвитку суспільства – це освіта, наука, охорона здоров'я, культура і мистецтво, фізична культура і спорт, соціальне забезпечення.

Уряд, системно використовуючи вітчизняні механізми податкового регулювання які реалізовують соціальний зміст оподаткування, має можливість забезпечувати фінансування, стимулювання, обмеження (стримування), підтримку, регулювання розвитку вище зазначених соціальних сфер.

Дослідження надало можливість визначити, що до найбільш дієвих та широко застосовуваних вітчизняних локальних інструментів податкового регулювання відносяться: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, єдиний податок та податок на майно. В інших податках та зборах потенціал регулювання соціальної складової суспільного розвитку є менш вираженим.

Найтиповішими сучасними елементами податкового регулювання соціального розвитку суспільства є: платник податку, ставка податку, податкова соціальна пільга, не включення до оподатковуваного доходу об'єкта оподаткування, податкова знижка, звільнення від оподаткування, об'єкт оподаткування, пільга із сплати податку, зменшення бази оподаткування, коригуючий коефіцієнт.

Список використаних джерел

1. Соціальні аспекти податкової політики : монографія / Ю.Б. Іванов, О.М. Тищенко, О.В. Грачов та ін. ; за заг. ред. екон. наук, професора Іванова Ю.Б. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 304 с.

2. Калінеску Т.В. Соціальні аспекти податкової політики [Текст] : підручник / Т.В. Калінеску, І.В. Пономарьова, С.В. Альошкін ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. - 384 с.

3. Бабич С.Н. Вопросы налогово-бюджетного регулирования в президентских кампаниях США с 2000 по 2016 гг. / С.Н. Бабич // Россия и Америка в XXI веке. – 2016. - №3. - Режим доступу: http://www.rusus.ru/?act=read&id=538 (дата звернення 8.09.2017).

4. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws

References

1. Social`ni aspekty` podatkovoyi polity`ky` : monografiya / Yu.B. Ivanov, O.M. Ty`shhenko, O.V. Grachov ta in. ; za zag. red. ekon. nauk, profesora Ivanova Yu. B. – X. : Vy`d. XNEU, 2011. – 304 s.

2. Kalinesku T.V. Social`ni aspekty` podatkovoyi polity`ky` [Tekst] : pidruchny`k / T.V. Kalinesku, I.V. Ponomar`ova, S.V. Al`oshkin ; Sxidnoukr. nacz. un-t im. Volody`my`ra Dalya. - Syevyerodonecz`k : Vmd-vo SNU im. V. Dalya, 2015. - 384 s.

3. Baby`ch S.N. Voprosы nalogovo-byudzhetnogo reguly`rovany`ya v prezy`dentsky`x kampany`yax SShA s 2000 po 2016 gg. / S.N. Baby`ch // Rossy`ya y` Amery`ka v XXI veke. – 2016. – No 3. : http://www.rusus.ru/?act=read&id=538 (data zvernennya 8.09.2017).

4. Podatkovij kodeks Ukrai'ny: Zakon Ukrai'ny vid 02 grudnja 2010 roku № 2755 – VI (zi zminamy i dopovnenjamy). : http://zakon4.rada.gov.ua/laws

ДАНІ ПРО АВТОРА
Нікітішин Андрій Олександрович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
вул. Анатолія Бортняка, буд. 6, кв.2, м. Вінниця, 21037, Україна
e-mail: nikitishinao@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ
Никитишин Андрей Александрович, кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов
Винницкий торгово-экономический институт КНТЭУ
ул. Анатолия Бортняка, д. 6, кв.2, г. Винница, 21037, Украина
e-mail: nikitishinao@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR
Nikitishin Andriy Oleksandrovich,
Ph.D., Associate Professor, Department of Finance
Vinnitsa trade and economic institute KNTEU
Anatolia Bortnyaka street 6, ap. 2., Vinnitca, 21037, Ukraine,
e-mail: nikitishinao@ukr.net